

Eesti koolipsühholoogide ühingu juhtiv Triin Kahre töötab ise Tallinna Euroopa koolis, kus erinevus on norm, sest iga laps on erineva tausta, välimuse, nahavärvi, kultuuri ja keelega. Foto: Margus Ansu

Koolipsühholoog Triin Kahre: õpetajad on koolimuredega üksi jäetud

Autor: Mari-Liis Pintson

Postimees

28. mai 2015 23:00

Nädala alguses arutleti Tartus hariduskonverentsil, kuidas iga laps saaks koolis just oma võimetele ja eripäradele vastavat haridust. Üheks läbivaks eelduseks peeti tugevat tugivõrgustikku koolides. Tartu Postimees otsis üles Eesti koolipsühholoogide ühingu juhatuse esimehe Triin Kahre, et uurida, kui head tuge saavad koolipsühholoogid pakkuda olukorras, kus nende teenuse rahastamine on juba mõnda aega olnud väga ebakindel.

Aina enam räägitakse õpiraskuste ja hariduslike erivajadustega (HEV) lastest. On meil selliseid lapsi siis tõesti varasemast rohkem või on nad lapsed nagu lapsed ikka, ent koos ühiskonnaga muutunud, kuid kool pole suutnud nende muutustega sammu pidada?

Ma olen nõus sellega, et lapsed on muutunud, meil on keerulisemaid lapsi rohkem kui enne, aga see on mingis mõttes ka loomulik, sest ajastu on teine. Aga kool ei muutu nii ruttu. See, mida kool pakub, ei vasta päris hästi laste vajadustele.

Pered juba iseenesest on muutunud. On suur asi, kui kaks vanemat on koos ja nad on ka tegelikult iga päev laste jaoks olemas. Aga palju on selliseid kodusid, kus vanemad on kogu aeg ära, nii füüsiliselt kui emotsionaalselt, ning lapsed kasvavad nii-öelda ise. See kõik avaldab mõju laste käitumisele ja õppimisele.

Tallinna ülikooli kultuuri- ja neuropsühholoogia professor Aaro Toomela ütles esmaspäeval hariduskonverentsil, et kui kodus on midagi viga, on ainus võimalus seda kodu koolis asendada. Kas meil on selleks valmisolek ja võimalused?

Loomulikult ei saa kool täielikult asendada kodu rolli, aga õpetaja peab tänapäeval tegema ja oskama palju enam kui vaid oma ainet anda. See pole lihtne, kuid juba mõtteviisi muutmine ja omaks võtmine on hea algus.

Kool ei ole ainult õppimise koht, see on õppimise ja kasvamise koht, ning kuidas seda tehakse, sõltub väga palju meie endi suhtumisest. Ainekeskne suund on ammu oma aja ära elanud ning on tähtis, et me mõistaksime, et midagi peab muutuma, ja et iga õpetaja usuks, et ta saab midagi muuta.

Kas meie praegustel õpetajatel on vajalikud teadmised ja emotsionaalne valmisolek, et HEV-lastega toime tulla?

Õpetajad võivad käia ju igasugustel koolitustel. Nad tulevad sealt tagasi ja ütlevad, et teavad seda kõike juba ammu, aga miskipärast ei paista see nende igapäevatoos kusagilt välja. Suhtumist ja hoiakuid lihtsalt koolitusega ei muuda.

HEV-lastega toimetulemine nõuab eri teadmisi ja metoodikat. Aga räägime hoopis sellest, kuidas suhelda ja toime tulla täiesti tavaliste lastega, kel on aeg-ajalt raskusi. See on minu

meelest õpetajatele paljuski tume maa. Sageli jäävad just elementaarsed suhtlemisoskused väga puudulikuks ning alahinnatuks. Kuidas siis hakkama saada HEV-lastega, kui juba tavalastega on see keeruline?

Kas võib olla, et õpetaja läheb siis kergema vastupanu teed ja ütleb täiesti tavalise, ent keskmisest aktiivsema lapse kohta, et ta on HEV, tegelegu temaga keegi teine?

Seda ma näengi väga suure ohuna, kui me räägime ainult HEVist ja HEVist. Me keskendume väga palju sellele, et lapsel on mingi probleem. Tore, kui on ka mingi diagnoos, siis saab lapse üldse kõrvale lükata ja keegi teine peab oskama temale läheneda. See võtab justkui vastutuse õpetajalt ära.

Ma olen täiesti veendunud, et nii mitmedki HEV-lastest on mingil ajal olnud täiesti tavalised lapsed, kellel on lihtsalt olnud aeg-ajalt raskusi. Kuid asjad on läinud nii kaugele, et ühel hetkel on ta nüüd HEV-laps.

Määratleme selle HEVi mõiste ära. Millistele lastele see silt külge pannakse?

Hariduslike erivajadustega laps, kelle õpetamine vajab täiendavaid tugimeetmeid ja kohandusi. Kõik me oleme mingis mõttes kunagi HEV-lapsed olnud. Meile on vaja teistmoodi läheneda või tuge pakkuda.

Õpetajal on lihtsam vaadata, et probleem peitub lapses, mitte mõelda, kuidas tema kui professionaal saaks teistmoodi läheneda. Sellest hakkab kõik pihta. Ta peab pakkuma lapsele tuge, oskama õpetada ja suhelda väga erinevate lastega, aga ka ta ise vajab toetust. Alles siis, kui see on paigas, suudame tegeleda nende HEV-lastega, kes tõesti vajavad teistmoodi keskkonda ja metoodikat.

Mis peaks süsteemis muutuma, et õpetamisel oleks võimalik arvestada iga lapse eripäraga ja selleks oleks koolides süsteemne tugivõrgustik?

Meil peaks üleüldse olema tugiteenused regulaarselt tagatud. Aga praegu on see üle Eesti üsna kaootiline. Kuski on kohapeal inimene olemas iga päev, kuski kaks korda nädalas, mõnda kooli kutsutakse spetsialist ainult tulekahju kustutama.

Nii et praegusel juhul ei ole psühholoog, logopeed ja eripedagoog kooli meeskonna liikmed, vaid nad on tihti võõrad väljastpoolt?

Selleks peab olema väga jõukas või nutikas kohalik omavalitsus, et osata ja suuta tagada koolile oma tugiüksused. Aga on koole, mis palkavad ühe spetsialisti, kes püüab ära teha kõigi töö, sest kolme spetsialisti üleval pidada on päris kulukas.

On ka neid koole, kus ei ole mitte kedagi. Proovitakse ise hakkama saada või öeldakse vanemale, et otsige ise abi. Õpetajad ja vanemad on jäetud omapäi. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on küll, et peab olema tagatud tugisüsteemid, aga tegelikkuses on see väga erinev. Igas maakonnas on küll Rajaleidja keskus, aga see ei suuda ära teha seda tööd, mida me teeme koolis kohapeal.

Kas õpetajail on vaja võimalust iga hetk minna kelleltki nõu küsima?

Ideaalis peaks olema nii, et õpetajad saavad enamasti ise hakkama. Iga õpetaja roll on ju ka ise toetada lapsi ning osata erinevaid lapsi erineval moel õpetada. Kui olla kogu aeg õpetaja kõrvale, on see oht, et tema kompetents ei arene, sest keegi teine teeb asjad ära. Aga me oleme praegu hoopis sellises olukorras, et õpetajad on jäetud täiesti üksi.

Mida see segadus süsteemis meie lastele kaasa toob?

Õpetajad on koolis stressis, kui neil ei ole tuge, ja see stress kandub automaatselt üle lastele.

Kas lapsed ise ka pöörduvad teie poole? Vajavad nad võimalust mure korral igal ajal tuttavalt inimeselt abi saada?

Ikka, aga see toimib tõesti ainult siis, kui lapsed on sinuga tuttavad. Et poleks ka sellist momenti, et psühholoogi kabinet on koht, kuhu saadetakse kedagi karistuseks. Kui neile selgitada, et meil kõigil võib mingil hetkel olla raske ja me võime abi otsida, siis pole selles midagi kummalist.

Kuid kui tugiteenused on läinud koolist Rajaleidja keskusesse ja koolis psühholoogi polegi, siis pole lapsel ka kohta, kuhu ise otse pöörduda?

Rajaleidjast võib tellida ka esimese tasandi teenuse, et spetsialist käibki teatud regulaarsusega koolis kohapeal. Aga see on üsna kallis, kõik koolid ei saa seda endale lubada või siis ei pea seda mingil põhjusel vajalikuks. Siis loodetaksegi teise tasandi tasuta teenusele, mis on peamiselt konsultatsioon lapsega töötavatele inimestele.

Aga jah, sinna lapsed ise ei pöördu. Eeldada, et laps läheb ja ütleb direktorile või õpetajale, et tal on vaja abi, ei ole reaalne. Ka paljud vanemad küsivad meie ühingust, mida teha, kui koolis ei ole sellist inimest. Nad ei taha või ei julge seda küsida direktorilt.

Kas Eesti lapsed lähevad praegu hea meelega kooli?

See sõltub väga palju, milline on klassijuhataja roll, kas lapsel on sõpru, kas ta kuulub klassikeskkonda, kas tal on seal koolis kohta, kas keegi märkab teda, kas keegi hoolib.

Need on asjad, mis lähevad lastele korda, ja kui nad kodus kõike seda ei saa, siis otsivad nad seda koolist. Need väikesed asjad võivad mõjutada nii palju, et see laps ei ole erivajadusega laps, vaid ta on tavaline laps, kes vajab hellust, märkamist, hoolitsust ja tunnustamist, mida ta mujalt ei saa.

Aga kui ta seda ka koolist ei saa?

Siis ta segabki tundi, ei allu, rahmeldab kogu aeg, läheb teistega tülli. Õppeedukus halveneb. Tõenäoliselt keskendumisraskustega laps, suunane ta ära! Ma näen selles HEVi teemas ohtu, et me unustame selle valguses ära, kuidas pakkuda tuge kõikidele lastele. Kõik lapsed vajavad mingil hetkel tuge ja see on täiesti normaalne.

Kuivõrd jääb koolipsühholoogidel üldse aega lapsevanemate nõustamiseks?

Peab jääma! Kui ei jää, on midagi väga pahasti. Ilma lapsevanemaid kaasamata on vähe tõenäoline last aidata, sest kooli ja õpetajate pingutustest ainuüksi sageli ei piisa

Eks vanematel on ka oma koolikogemused ja hirmud ja nad arvavad, et kooli kutsutakse ainult siis, kui on probleem. See on ka arusaadav, sest nad kardavad, et neid süüdistatakse.

Millisel tasemel on tugispetsialistide palgad võrreldes õpetajate palkadega?

Kuna rahastus tuleb omavalitsustelt, siis ei ole normpalka. Enamasti on psühholoogide palk õpetajate omaga võrdne, kuid sõltuvalt omavalitsusest võib see olla kõrgem või madalam.

Kuid palk pole ainus mõjutaja, omavalitsuse palgal olemine on niivõrd ebastabiilne. Sõltub, kes võimule tuleb, millised on direktori prioriteedid. Mingi aeg sind on koolis vaja, aga siis enam ei ole. Ebastabiilsus peletab inimesi koolist mujale, kus on lihtsam.

Koolipsühholoogide ühingus on meie roll otsustajatele selgitada, et mõistlikum on panustada varajasse sekkumisse kui hiljem tegeleda palju raskemate tagajärgedega.

Kui varane peaks see varajane sekkumine olema?

Tegelikult juba lasteaias. Seal ei ole ju psühholooge peaaegu üldse ja tugispetsialiste on väga vähe. Lasteaiaõpetajad näevad ju väga hästi laste pealt, mis kodus toimub.

Kes seda lasteaialast peaks siis märkama ja peret aitama?

Õpetajad, aga nad vajavad tuge ja koolitust. Enamasti nad ei oska seda teha ja nad kardavad. Nad ei tea, kuidas vanemaga suhelda ja anda talle tagasisidet nii, et ta tõesti kuulaks ja kuuleks.

Me imestame mõnede laste puhul, kes jõuavad esimesse klassi, kus nad varem olid, et asjad on juba nii kaugemale arenenud.

Me oleme rääkinud n-ö probleemsetest lastest, aga kuidas märgata andekaid?

Praegu läheb meil väga palju auru neile esimestele. Nad teevad ennast märgatavaks, neid on raske mitte tähele panna, sest nad lihtsalt segavad.

Kuid väga palju on juhtumeid, kus ei osata andekust märgata, sest see maskeerub sama probleemi taha – lapsel on igav. Õpetajale on ta käitumisprobleemidega laps ja kui ta käituda ei oska, siis õpetaja temaga ei tegele. Siin vajavad õpetajad sageli lisakoolitust.

On see ka vastus küsimusele, miks meil on PISA testi järgi vähe tippe?

Võibolla. Andekate laste võimekus on küll keskmisest mitu korda suurem, aga neil on omapärad, millega peab oskama toime tulla. Ja see ei ole lihtne. Sellele lapsele peab leidma tegevust ja rakendust. Ma ei ole kindel, et õpetaja seda suudab.

Ent erinevatele lastele erinevate ülesannete andmine nõuab õpetajalt ju lisaettevalmistust ja aega.

Nii, aga see, et õpetaja pidevalt kutsub neid korrale ja maadleb käitumisprobleemidega, võtab ka väga palju aega, veel rohkemgi. Tekib küsimus, millele see aur panna.

Ma ei saa süüdistada ka õpetajat. Nad teevad niipalju, kui nad oskavad ja suudavad. Aga see esmatasandi abi – elementaarne diferentseerimine, emotsionaalne toetus õpetajalt – vajab üle vaatamist. Õpetajad saavad teha tegelikult väga palju, kuid ka nemad vajavad toetust ja tunnustust.

Kas õpetajad tegutsevad praegu justkui omaette mingi kardina taga, kust keegi sisse piiluda ei tohi?

Jah, aga nad ei saa ka aru, et laps on ju üks ja laps käib erinevate õpetajate juures. Laps on see, kes peab kogu aeg kohanema, selle asemel et need täiskasvanud, kes on lapse ümber, koonduksid ja töötaksid ühiselt lapse vajadusi ja eripära arvesse võttes.

Peaks nägema natuke kaugemale oma ainest. Praegu on palju olulisemaid oskusi, mida lapsed peavad omandama – kriitiline mõtlemine, loominguline lähenemine, meeskonnatöö oskus. Aga need tulevad praegu heal juhul kuskilt niisama.

Probleem on, aga lahendust mitte

Tartu linnapea Urmas Klaas saatis läinud aasta lõpus peaministrile ning haridus- ja teadusministrile kirja, milles juhtis tähelepanu koolide tugispetsialistide palgakulude katmise probleemidele. Ta näitlikustas, et raha eest, mida Tartu linn saab tugiteenusteks kasutada, saaks iga Tartu kool palgata vaid kolmeks-neljaks kuuks maksimaalselt ühe tugispetsialisti.

Riigikogu kultuurikomisjoni esimees Lauri Luik vastas veebruaris sellele pöördumisele, et komisjon mõõnab probleemi ja tugispetsialiste tuleks vaadata õpetajatega võrdseina ning sellest lähtuvalt planeerida edaspidi riigieelarvelisi vahendeid.

Sellele vaatamata lõppes Luige kiri lausega: «Kultuurikomisjon ei pidanud aga riigieelarvelistel põhjustel võimalikuks toetada Tartu Linnavalitsuse ettepanekut, mistõttu jääb edasiste arutelude otsustada, kelle kohustuseks jääb tugispetsialistide teenuse rahastamine – kas kooli pidaja, kelle kohustus on see täna, või riigi kohutuseks.»